

Fleisz János

Kossuth és Bem találkozója Nagyváradon 1849-ben

175 éve annak, hogy Nagyvárad kiemelkedő szerepet kapott a magyar forradalom és szabadságharc keretében, amikor 1849. januárban a Pestről való kényszerű menekülés alkalmával ide helyezték a magyar állami Országos Fegyvergyárat és az Országos Ruházati Bizottmányt is. Ezzel az ország akkori ideiglenes fővárosa, Debrecen mellett Nagyvárad volt a magyar szabadságharc második őrvárosa. Ez a helyzet 1849. május végéig tartott, amikor Buda visszafoglalása után vissza lehetett oda költözni, de a váradi fegyvergyár egyes részlegei tovább működtek, egészen augusztus elejéig. Abban az évben más kiemelkedően fontos események is történtek a városban, ezek egyike volt Kossuth Lajos és Bem József 1849. júniusi találkozója.

Kossuth Lajos és Bem József közösen küzdöttek a magyar szabadságért, emiatt kettőjük találkozója igen jelentős volt, ráadásul 2024-ben mindkettőjüknek kerekébb évfordulója van, hiszen Bem 230 éve született, Kossuth pedig 130 éve halt meg. Utóbbinak, a forradalom és szabadságharc legfőbb vezetőjének élete és tevékenysége jól ismert, a Nagyváraddal való kapcsolatáról is

külön kötet készült,¹ emiatt inkább Bem tevékenységét szükséges röviden bemutatni.

Bem József 1794. március 14-én született Tarnówbán, Lengyelország osztrák fennhatóságú részén, nemesi családban. A krakkói tüzériskola hallgatója volt, részt vett Napóleon 1812-es oroszországi hadjáratában és az 1830–31-es lengyel felkelésben a cári fennhatóság ellen. Sikereiért dandártábornok lett, s nevét Európa-szerte megismerték. 1848 tavaszán bekapcsolódott a galíciai forradalmi mozgalomba, de az nem tudott kibontakozni, így Bécsbe ment, ahol 1848. október 14-én a városi forradalmi védőőrség parancsnoka lett. Bécs eleste s a felmentésére igyekvő magyar sereg schwechati veresége után, november 1-jén Pozsonyban a magyar szabadságharc szolgálatába állt. Kossuth november 29-én az erdélyi hadsereg főparancsnokává nevezte ki Bemet, e tisztségben a fenntartások ellenére is igen sikeres volt.²

Nagyváradon először 1849. december 6-án járt, amikor a váradi polgárság fáklyás zenével tisztelte meg. Mezey Mihály városi főjegyző üdvö-

¹ Fleisz, 2003

² Bem Józsefről ld. Hermann, 2024.

Kossuth

zölte, mire segédje által kijelentette, hogy „hazánkért élni és halni kész”.³ Itt hirdette ki Erdély lakosságához szóló fontos kiáltványát, amelyben jogegyenlőséget hirdetett nemzetiségre és vallásra való tekintet nélkül.⁴ Innen indulva, Csucsánál legyőzve Puchner⁵ seregét, karácsonykor már felszabadította Kolozsvárt, később elfoglalta Marosvásárhelyt és Nagyszeben, majd bevonult Brassóba. Március 15-e évfordulójára Erdélyt szinte teljesen megtisztította, emiatt altábornaggyá nevezték ki. Bem kiváló hadvezéri és szervező tehetségének, erélyének, gaz-

dag tapasztalatainak és demokratikus hozzáállásának köszönhető győzelmeit.

1. Előkészítése

A váradai találkozó közvetlen előzménye, hogy amikor 1849. június 12-én Görgei Artúr egy memorandumban nyíltan bírálta a függetlenség kimondását, Kossuth igyekezett őt rábeszélni arra, hogy adja át a fővezérséget valaki másnak. A fővezérség kérdése, de a súlyosbodó katonai és politikai helyzet hatására is, a kormányzó szükségesnek látta, hogy személyesen találkozzon Bemmel, aki tapasztalt hadfiként az egyetlen főparancsnokjelölt volt Görgeivel szemben. A hadiesemények alakulása még időszerűbbé tették a találkozót, amelynek terve szerepelt a minisztertanácson is. Kossuth azt javasolta, vagy ő, vagy Csány László⁶ menjen Nagyváradra. Utóbbi bizalmatlanul viselkedett Bem Józseffel, és azon a véleményen volt, hogy Bem nem hajlandó kijönni Erdélyből.⁷ Végül abban állapodtak meg, hogy Kossuth személyesen menjen a találkozóra, s vigye magával Csányt is. A találkozót 1849. június 18-ra tűzték ki, és a helyszínének Váradot választották, ahová meghívták Bemet.⁸

Kossuth Lajos 1849. június 17-én délután indult el Csány László köz-

³ *Közlöny*, 1848. dec. 13. Vö. Hegyesi, 2000. 96.

⁴ Közli: Bóhm–Farkas–Csikány, 1998. 11-es irat.

⁵ Anton Puchner altábornagy, az erdélyi cs. kir. haderő főparancsnoka.

⁶ Csány László (1790–1849) forradalmi fő kormánybiztosként kimagasló érdemeket szerzett a hadseregszervezésben, majd Erdély biztosításában. 1849 tavaszától, pályája csúcán, a Szemere-kormányban a közlekedési és közmunkaügyi tárcát vezette. 1849. október 10-én Pesten a császáriak kivégezték.

⁷ Kovács E., 1979. 244.

⁸ Uo.

Bem

lekedés- és közmunkaügyi miniszter társaságában Nagyváradra. A találkozót nagy titokban készítették elő, írásos nyoma alig maradt, a közvélemény többsége is csak utólag értesült róla. Csány a különvonatot is úgy rendelte meg, hogy „a szolnok-erdélyi vasut munkálatainak meg szemlélésére utazik egy nagyobb társaság.”⁹

Kossuth június 18-án érkezett meg Nagyváradra, és Erdélyi Vazul (Vasile Erdeli)¹⁰ görögkatolikus püspök palotájában szállt meg. Bem itteni szál-

⁹ KLÖM XV.544, 1. jegyzet.

¹⁰ Erdélyi Vazul (1794, Makó – 1862, Nagyvárad) a váradai premontrei gimnáziumban és a Jogakadémián is tanult, a teológiát Pesten és Bécsben végezte. I. Ferenc osztrák császár és magyar király 1842-ben nagyváradai görögkatolikus püspöknek nevezte ki, 1843-ban szentelték fel és haláláig, 1862-ig töltötte be a tisztséget. 1848–1849-ben a magyar–román kiegyezés szellemében működött, azonban 1849 augusztusában már melegen fogadta Belényesben Ivan Fjodorovics Paszkevics orosz tábornokot.

láhelyéről a források nem számolnak be. Nagyvárad számára emlékezetes történelmi napokat jelentett Kossuth és Bem jelenléte. Egyes források szerint ezen a két napon a magyar korona is a városban volt Szemere Bertalannál a római katolikus püspökségen.¹¹

2. A találkozó lefolyása

A Kossuth és Bem között 1849. június 19-én lefolyt, négy óra hosszát tartó találkozó – titkossága miatt – részleteit sűrű homály fedi. A sajtóbeszámolók is a tanácskozás titkosságát húzzák alá, egyedüli nyilvánvaló tényként azt közölték, hogy Bem feladatként kapta azon esetre, ha csakugyan orosz hadsereg törne be hazánkba, Galíciára és a román fejedelemségekre is kiterjeszti figyelmét. „Ha rejlik egy szikrája a szabadságra törekvésnek azon tartományok népeiben, és gyámolítani fogja őket, mint bátorító, vezető és hatalmas segéd, egy győzni tanult hadsereg élén, a szabadság európai hírű bajnoka: milliónként kelnek föl a zsarnok uralom ellen s elkövetkezend az északi óriás végórája, midőn halálhörgései közé átkozni fogja a percet, melyben segédkezet ajánlott egy szabadságért küzdő nemzet leigázására.”¹²

A tárgyalásokról írásos feljegyzés nem készült, de az elhangzottak a források alapján rekonstruálhatók, és a későbbi fejleményekből is lehet következtetni arra, hogy a fővezérség kérdéséről és Bem újabb bánási hadjáratának tervéről esett főleg szó. Kossuth abban az esetben, ha a felső-dunai sere-

¹¹ Ld. *Nagyvárad*, 1902. szeptember 19.

¹² *Közlöny*, 1849. június 28; *Honvéd*, 1849. június 22.

get legyőznék, a seregek új gyülekezési helyének Marosvásárhelyt választotta ki, Bem parancsnoksága alatt.

A fővezérrel kapcsolatban Horváth Mihály azt állította, hogy Bem nem óhajtotta elhagyni Erdélyt és a viszálykodásokba sem szívesen keveredett volna.¹³ Vukovich Sebő emlékirataiban pedig ezt írja: „Kossuth nemcsak teljesen megnyugodott Bem minden szavában, hanem egzaltálva Bemért tért Pestre vissza. A fővezérség elvállásáról is szólott Bemmél. Bem azt mondta: Önöket még verni fogják Magyarországon, de nem tesz semmit, még lesz arra idő, hogy én Erdélyből kijöjjek... De azt is mondá Bem, hogy a fővezérséget akármikor csak azon feltétel alatt fogadja el, hogy hat hétig senki legkevesbé sem keveredjék a sereg dolgába. Kossuth... bizodalma a győzelemhez látszólag nagyobb lett e támaszkodás által, amelyet a Bemmeli értekezésből nyert. Az összejövetel tehát a kormányzó és Bem közötti harmóniát megerősítette, de Kossuth és Csány között ez időtől fogva lankadott a szoros összeforrás, melyben az előtt valának.”¹⁴

A nagyváradi találkozó fő pontja bizonyára a hadvezetés irányítása és Bem tervezett fővezérsége volt. Abban tehát megegyezés született, hogy az Erdélyi-szigethegységben harcoló román alakulatokkal szembeni több irányú támadást Bem vezesse. A fővezérséget Bem viszont csak azzal a feltétellel fogadta volna el, hogy hat hétre teljhatalmat kap.

A többi probléma, a polgári vezetés és Bem viszonyának kérdései, az

erdélyi hadügyi igazgatás központjának kialakítása stb., nem lépték túl a napi feladatok jelentőségét.¹⁵ Úgy tűnik, Bem tett ígéreteket Kossuthnak a Délvidékre, majd pedig a fősereghez való kivonulásra.

A találkozóval kapcsolatban támpontot kapunk Kossuthnak 1849. június 22-én Görgei Artúrhoz írt leveléből is, amelyben azt ígéri, hogy a találkozó eredményeiről majd szóban fogja részletesen tájékoztatni Görgeit. Nem tudni, hogy az elővigyázatossággal vagy Kossuth titkolt szándékával a fővezérséget illetően magyarázható a fenti eljárás. Egyébként a terjedelmes levél beszámolt Bem hadműveleteinek állásáról is.

3. Az ünneplő város

Ezekben a napokban egy emlékirat szerint: „Nagyvárad nyüzsgött a zajos erdélyi és bánági vendégektől, kik innen is onnan is azért jöttek, hogy (Kossuth) Lajos tüzes szónoklatait hallgassák – s Bem apó szelíd ábrázatát mustrálják. Merthogy ők Magyarország két leghíresebb és leg-rajongottabb férfiúja; az európai forradalom óriásai – egyikőjük a lelkesítés, másikjuk a végrehajtás mestere.”¹⁶

Június 19-én este a korabeli görög-katolikus püspöki palota erkélyéről fogadta Kossuth, Bem tábornokkal együtt, a város polgárainak üdvözlétét, akik fáklyás zenét adtak a nagyra becsült vendégek tiszteletére. Kossuth a kispiactéri¹⁷ püspöki rezidencia emeleti ablakából intézett nagyszabású be-

¹³ Kovács E., 1979. 244-245.

¹⁴ Vukovich, 1982. 121-122.

¹⁵ Kovács E., 1979. 245.

¹⁶ Dora Kacnelson – Kovács István, 1993.164.

¹⁷ Később Szent László tér.

A régi unitus püspöki rezidencia

szédet a teret zsúfolásig megtöltő lakossághoz. Feljegyezték, hogy Kossuth szavait még a Sebes-Körös hídjánál is tisztán lehetett hallani. A kormányzót és a tábornokot a város közönsége nevében Mezey Mihály, a polgárság nevében pedig Szacsвай Imre, az országgyűlés jegyzője üdvözölte nagyhatású beszéddel.¹⁸ Szacsвай beszédében kiemelte a kormányzó érdemeit, páratlan hazafiságát, a haza érdekében kifejtett kitarító munkásságát, aláhúzza: „Te leborultál a nemzet nagysága előtt s a nemzet fölemelkedett a te nagysághoz!” Kossuth Lajos erre megható szavakkal válaszolt, s a hozzá „földobott koszorút saját kezével tette a mellette álló Bem fejére.”¹⁹

Kossuth váradi tartózkodása idején

¹⁸ Vö. Borovszky, 1901.574.

¹⁹ *Közlöny*, 1849. június 28 és 29. Vö. Fleisz, 2009. 83-84.

több polgárcsaládot meglátogatott, de szakított arra is időt, hogy első alkalommal meglátogassa a várat és az ott működő hadiüzemeket, amelyek tovább folytatták tevékenységüket.²⁰ A kormányzót Láhner György tábornok és Lukács Dénes ezredes fogadták, és a várudvarban felállított ágyúütegeket is megtekintette. A látottakkal azonban nem volt teljesen megelégedve, emiatt számos intézkedést adott ki, köztük a Leitner Nándor alezredes, nagyváradi várparancsnok eltávolításáról szólót is.²¹

Kossuth és Bem nagyváradi találkozásáról megoszlanak a vélemények. Egyes kutatók szerint Kossuth helyesen látta azt, hogy csak Bem fővezérsége oldhatná meg valamennyire a helyzetet. Mások, például Gyalókey Jenő

²⁰ Vö. Fleisz, 2003. 55-57.

²¹ KLÖM XV. 339-es irat.

eredménytelen tanácskozásnak nevezi a váradi találkozót, mivel a legválságosabb momentumban terelte el Bem figyelmét a feladatától.²² Az tény, hogy a gyorsan alakuló hadihelyzet és körülmények miatt a találkozó, úgy tűnik, már túl későn jött létre, és a meghozott döntéseket már nem volt idő érvényesíteni. A nehezen dokumentálható eseményt máig is több titok lengi körül. Ezek egyike, hogy Kossuth nem báró Bémer László római katolikus püspök palotájában szállt meg, akihez jó barátság kötötte és akit a szabadságharc leverése után börtönbe vetettek a császáriak, hanem Erdélyi Vazul görög katolikus püspöknél, akit pedig később az osztrák kormány kitüntetett.

Kossuth 1849. június 20-án elhagyta Nagyváradot, aznap még Biharkeresztesről írt egy utasítást Hodossy Miklós bihari kormánybiztosnak.²³ Június 20-án Bem is írt még egy levelet Nagyváradról, amelyben értesítette Bánffy Jánost, a Bánságban lévő erdélyi hadosztály parancsnokát, hogy rövidesen átveszi a bánsági csapatok parancsnokságát,²⁴ ám erre már nem került sor, mivel Bem rövidesen értesítette a kormányzót, hogy az újabb események miatt csak abban az esetben hagyhatja el Erdélyt, ha a betört elleniséget már kiűzte onnan.²⁵

A megfogalmazott terveket tehát felborította az a helyzet, hogy a váradi értekezlet idején az oroszok már két oldalról is – Besztercénél és Brassóban – betörték Erdélybe. Bem rögtön az ellenség által megfutamított beszercei

sereghez sietett, és időlegesen a kezdeményezést is elvesztette. Ilyen körülmények között már nem is gondolhatott komolyan Erdély elhagyására. Az oroszok megjelenése a térségben gyorsan megváltoztatta a hadihelyzetet, és Nagyvárad sorsa is bizonytalanra vált. Több levélből is kitűnik, Görgei Artúr azt szerette volna, ha a kormány Váradra húzódik vissza és az összes haderő összpontosítása is itt történik. Kossuth azonban inkább a déli részen való ellenállásban bízott, június 29-én ezt írva Görgeinek: „Én tehát a minisztérium hozzájárultával elhatároztam, hogy a kormány Szegedre fogja székhelyét áttenni, de azon határozott rendelettel, hogy Hadügyminister Ur is a maga hadseregével Szegedre vonuljon.”²⁶

4. Összegzés

Nagyvárad 1849. június 18. és 20. között a magyar forradalom és szabadságharc két kiemelkedő személyiségét, Kossuth Lajos kormányzót és Bem József lengyel tábornokot látta vendégül, helyet adva fontos megbeszélésüknek. Nagy volt a lelkesedés a városban és akkor még a remény is a győzelemben. A megváltozott hadihelyzet miatt a megbeszélés kevés konkrét következménnyel járt, de sokáig megmaradt a váradiak emlékezetében. Kossuth Lajosról 1894-től utcát neveztek el, sőt 1944. március 28-án Kossuth posztumusz megkapta a Nagyvárad díszpolgára címet. Bem József nevét is egykor utca örökítette meg, ma azonban egyikükre sem emlékeztet semmi, pedig más városok-

²² Kovács E., 1979. 248.

²³ Vö Hermann, 2007. 275-277.

²⁴ Uo.

²⁵ Közli KLÖM XV. 581.

²⁶ KLÖM XV. 364-es irat.

ban, ahol megfordultak, emlékhellyel jelölték meg ottlétüket. Az átpolitizált évenkénti váradi megemlékezésekből is általában kimaradnak. Végül a meghatározó eseményről való megemlékezést Hegyesi Márton, a bihari 1848–49-es események avatott kutatója soraival

zárjuk: „Szép idők voltak azok, ez volt a szív és ábrándok kora; olyan volt az, mint a nyár meleg napja, fénylő sugarakban gazdag.”²⁷

²⁷ Hegyesi, 2000. 162.

Rövidítések jegyzéke

- Borovszky, 1901. *Bihar vármegye és Nagyvárad*. Szerk. Borovszky Samu, Budapest, 1901.
- Böhm–Farkas–Csikány, 1998. *Saját kezébe, ott, ahol... Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc a Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból*. Budapest, 1998.
- Fleisz, 2003. Fleisz János: *Kossuth Lajos és Nagyvárad*. Nagyvárad, 2003
- Fleisz, 2009. Fleisz János: *Egy tollvonás volt a bűne. Szacsavay Imre (1818–1849), az Országgyűlés vértanú jegyzője*. Budapest, 2009.
- Hegyesi, 2000. Hegyesi Márton: *Biharvármegye 1848–1849-ben*. Debrecen, 2000.
- Hermann, 2007. Hermann Róbert: *Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei*. Budapest, 2007.
- Hermann, 2024. Hermann Róbert: *Bem Apó*, Rubicon online. Letöltve: 2024. május 12.
- KLÖM XV. *Kossuth Lajos összes munkái*. XV. kötet. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Budapest, 1955.
- Kacnelson, Dora – Kovács István, 1993. Dora Kacnelson – Kovács István: *Edmund Slaski emlékirata és az erdélyi lengyel légió*. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1993. 2. szám. 138–175.
- Kovács E., 1979. Kovács Endre: *Bem a magyar szabadságharcban*. Budapest, 1979.
- Vukovich, 1982. Vukovich Sebő: *Visszaemlékezései, 1849*. Budapest, 1982.